[א]הרי זה אוכל ופטור מן המעשר [ב]על מנת שאוכל אני ובני או שיאכל בני בשכרי הוא אוכל ופטור ובנו אוכל וחייב ואי אמרת משלו הוא אוכל בנו אמאי חייב אמר רבינא משום דמיחזי כמקח תא שמע [א)ג]השוכר את הפועל לעשות בנטע רבעי שלו הרי אלו לא יאכלו ואם לא הודיעם פודה ומאכילן ואי אמרת משל שמים הוא אוכל אמאי פודה ומאכילן איסורא לא זכי להו רחמנא התם משום דמיחזי כמקח טעות אימא סיפא [ד]נתפרסו עגוליו נתפתחו חביותיו הרי אלו לא יאכלו [ה]ואם לא הודיען מעשר ומאכילן ואי אמרת משל שמים הוא אוכל אמאי מעשר ומאכילן איסורא לא זכי להו רחמנא [ו]וכי תימא הכא נמי משום דמיחזי כמקח טעות בשלמא נתפרסו עגוליו מיחזי כמקח טעות אלא נתפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא מידע ידע דאיטביל להו למעשר אמר רב ששת שנתפתחו חביותיו לבור והתניא [ג)]יין משירד לבור כר' עקיבא דאמר משיקפה דאמרו ליה לא הוה ידעינן ונימא להו איבעי לכו אסוקי אדעתייכו דלמא מקפה באתרא דההוא גברא דנגיד איהו מקפה והשתא דתני [ד)]רב זביד בדבי ר' הושעיא יין משירד לבור ויקפה ור' עקיבא אומר [ה)]משישלה בחביות אפי' תימא שלא נתפתחו חביותיו לבור דאמרו ליה לא הוה ידעינן דמשלי ונימא להו איבעי לכו אסוקי ארעתייכו דלמא משלי באתרא דההוא דשריק ההוא משלי תא שמע [ו)]קוצץ אדם על ידי עצמו על ידי בנו ובתו הגדולים על ידי עבדו ושפחתו הגדולים ועל ידי אשתו מפני שיש בהן דעת אבל אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהן דעת קא סלקא דעתך במעלה להן מזונות אי אמרת בשלמא משל שמים הוא אוכל משום הכי אינו קוצץ אלא אי אמרת משלו הוא אוכל קטנים נמי נקוץ להו הכא במאי עסקינן בשאין מעלה להן מזונות אי הכי גדולים נמי גדולים ידעי וקא מחלי והא תנא ר' הושעיא קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי אשתו אבל לא על ידי בהמתו ועל ידי בנו ובתו הגדולים אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים וקוצץ ע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין גדולים ובין קטנים מאי לאו אידי ואידי במעלה להן מזונות ובהא קא מיפלגי דמר סבר משלו הוא אוכל ומר סבר משל שמים הוא אוכל לא דכ"ע משלו הוא אוכל ולא קשיא כאן בשאין מעלה להן מזונות וברייתא במעלה להן מזונות במאי אוקימתא במעלה להן מזונות אי הכי קטנים נמי נקוץ להו צערייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא במאי אוקימתא למתני' בשאין מעלה להן מזונות

הניחא

הרי זה אוכל ופטור. דכיון דעומדות לקצות לא נגמרה מלאכתן: **אני ובני.** שאינו נשכר לבעל הבית: **או ע"מ שיאכל בני בשכרי.** שקצצת לי: **הוא אוכל ופטור.** שהתורה זיכתה לו כלקט שכחה ופאה שפטורין מן המעשר: **ובנו אוכל וחייב.** כמעשר דהוה ליה כלוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו: **ואי אמרת משלו הוא אוכל.** ושכרו הוא ואפילו הכי פטריה רחמנא מכנפשך ‹דדרשינן ליה› מה נפשך אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור: **בנו אמאי חייב.** הא בשכר אביו הוא אוכל כאביו: **משום דמיחזי כי מקח.** הואיל ואתני. אבל אכילה דידיה דאינו בתנאי אע"ג דבשכר הוא לא דמיא למקח: **הרי אלו לא יאכלו.** דבעי חומה דגמר קודש ממעשר ובתחילה על מנת כן נשכרו לו: **ואם לא הודיען.** מתחילה לעשות עמו בנטע רבעי פודה ומאכילן: **כמקח טעות.** ואילמלי הודיען לא היו נשכרים לו: **נתפרסו עגוליו.** קליעות שדרסן בעיגולין ונגמרה מלאכתן למעשר ונפלו ונתפרסו וצריך לחזור ולדרסן: **הרי אלו לא יאכלו.** דאין פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר כדתניא לעיל (דף פט.) יצא הבודל בתמרים וכו': **נתפתחו חביותיו.** שניטלו מגופותיהם ושכרו לסותמן: **הרי אלו לא יאכלו.** דנגמרה מלאכתן למעשר: **ואם לא הודיען.** לקמן פריך גבי חביות מאי אודעינהו בעי: **בשלמא נתפרסו עגוליו איכא מקח טעות.** שכשאומר להן תחילה השתכרו לי לדרוס בעיגולין סבורים היו שזו תחלת דריסתן ועדיין לא נגמרה מלאכתן: **מידע ידעי דאיטביל למעשר.** דמשירד לבור הוי יין למעשר: **שנפתחו חביותיו לבור.** שנשפכו לבור וסבורין היו שלא הוציאוהו משם משירד מן הגת לתוכו: **והתניא יין משירד לבור.** הוי גמרו למעשר והרי ירד: **משיקפה.** משיקפאו החרצנים על פי הבור כשמתחיל להיות תוסס וטולין הזגין ומשליכן: **דאמרו ליה לא הוינא ידעין.** דמקפי: **איבעי לכו לאסוקי כו'.** משאמרתי לכם שאני שוכר אתכם למשכו מן הבור וכיון דלא אסוק אדעתייכו סבור וקבול: **הוא דנגיד.** המושכו מן הבור: **משישלה בחביות.** משנתן בחביות והוא תוסס ורתיחתו עולה ומקצת שמרין קופאין למעלה וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רתיחות ומשליכן: **דמשלי.** כבר נישולו רתיחותיו ממנו לחוץ: **דשריק.** הסותמו במגופות: **קוצץ.** ליטול מעות ולא יאכל: **על ידי עצמו.** בשביל עצמו: **מפני שיש בהן דעת.** וידעי וקא מחלי: **במעלה להן מזונות.** ושכר פעולתן שלו: **אי אמרת משל שמים הוא אוכל משום הכי אינו קוצץ.** ע"י עבדיו הקטנים דאין לפועל קטן זכות אלא כשנותן לתוך פיו: **אלא אי אמרת משלו הוא אוכל.** דתוספת שכר הוא: **אמאי אינו קוצץ.** כי היכי דאגרייהו דידיה אכילתן נמי דידיה: **שאין מעלה להן מזונות.** ואף שכרן אינו שלו. וקא סלקא דעתך אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ופלוגתא היא במסכת גיטין (דף יב.) ובהמתו משום לאו דחסימה שאפילו הוא עצמו דש בה דישה שלו אינו רשאי לחסמה: **והתני ר' אושעיא קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי אשתו אבל לא על ידי בהמתו.** משום חסימה: **וקוצץ על ידי בניו הגדולים.** אבל לא הקטנים: **וקוצץ על ידי שפחתו ועבדו וכו'.** קשיא עבדים קטנים אעבדים קטנים דמתני': **אידי ואידי.** מתני' וברייתא: **דמר סבר.** תנא דמתניתין: **משל שמים הוא אוכל.** הלכך לית להו למרייהו זכייה באכילתן דאפילו שלהן אינה עד שיתננה לפיהן: **אי הכי.** בנו ובתו נמי נקוץ להו: **במאי אוקימתא וכו'.** ולעולם משלו הוא אוכל ומשום דאינו מעלה קאמר לא יקוץ:

הניחא

על מנת שיאכל בני בשכרי. פי' בקונט' שיאכל בנו עם האב בשכר פעולת האב וקשה דמאי פריך בנו אמאי חייב הא ודאי מקח גמור הוא ומאי קאמר נמי דמיחזי כמקח אלא נראה בשכרו היינו תחתיו ואיצטריך להתנות שיאכל הבן כמו שירצה אפילו יאכל יותר מן האב והא דפריך ואי אמרת משלו הוא אוכל אמאי חייב היינו אמאי חייב בכל מה שיאכל דהא לא הוה לו לחייבו אלא במה שאוכל יותר מן האב:

הכי גרסינן בספרים שלנו אלא אי אמרת משל שמים הוא אוכל אמאי פודה ומאכילן איסורא לא זכי ליה כו'. אבל אי משלו הוא אוכל אתי שפיר שהרי הוא כאילו התנה עמו מעיקרא כדפרישית לעיל ומשני משום דמיחזי כמקח טעות ור"ח פי' אמאי פודה ומאכילן יאכלו בלא פדייה כיון דמשל שמים אוכל ומשני איסורא לא זכי ליה רחמנא ולגירסא זו קשה דאכתי הוה ליה למיפרך אמאי אוכלין כלל דהכי פריך בסמוך גבי נתפרסו עגוליו והוה ליה לשנויי משום דמיחזי כמקח טעות כדמשני בסמוך:

א"ה גדולים נמי. אא"כ במעלה להן מזונות ומשל שמים הוא אוכל אתי שפיר דקוצץ בגדולים דכיון דזן אותם מחלי בלב שלם אלא אי אמרת בשאין מעלה להן מזונות אמאי קוצץ לגדולים דאין מתרצין בלב שלם כיון שאינו זן אותם אלא מיראה הן עושין ואנוסים הן ומשני גדולים אפילו כשאין זן מחלי בלב שלם:

מאי לאו אידי ואידי במעלה להן מזונות. אע"ג דשפיר אוקי כבר מתני' בשאין מעלה להן מזונות השתא דאייתי ברייתא דצריכים לאוקמה במעלה להן מזונות סבירא ליה לאוקמא מתני' דומיא דברייתא:

במאי אוקימתא. לברייתא במעלה להן מזונות קטנים נמי ניקוץ מהדר נמי אמאי דמוקי מעיקרא אידי ואידי במעלה כו' דבין מעיקרא ובין השתא מוקמת ברייתא במעלה להן מזונות:

לא זכי ליה רחמנא. לאו דוקא נקט רחמנא דמדרבנן הוה מציאת קטן ושכרו לאביו אלא כלומר לא זכו ליה רבנן וריב"ן גריס לא זכו ליה רבנן אי נמי נקט רחמנא משום בתו דמן התורה מעשה ידיה שלו ונערה לא זכי ליה רחמנא:

דכוותיה

עין משפט נר מצוה

פז א ב מיי' פ"ה מהל' מעשר הל' ט סמג עשין קלה טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף קו:

פח ג מיי' פי"ב מהל' שכירות הלכה ו:

פט ד ה מיי' שם הל' ו סמג עשין צ טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף ה:

צ ו מיי' פ"ג מהלכות מעשר הל' יד סמג עשין קלה טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף פו:

מסורת הש"ס

א) [לקמן צג.], ב) רש"ל לא גרס וכ"ת רק לגו רחמנא הכא נמי [ע"ש], ג) ע"ז נו., ד) [שם], ה) לקמן צג., ו) [דברים כג], ז) [לעיל פט:].

מוסף רש"י

משיקפה. הוי גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר בו שתיית ארעי. משיקפה לשון צף כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (נג.) שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור (ע"ז נו.). בדבי ר' הושעיא. במתני' דבי ר' הושעיא (שם).